

О. С. Іщенко

Мовленнєвий апарат

МОВЛЕННЄВИЙ АПАРАТ – сукупність анатомо-фізіологічних органів людини, за допомогою яких вона генерує та водночас сприймає мовлення. У широкому розумінні М. а. складається з нервової системи, органів слуху (й зору) і власне органів мовлення. У вузькому значенні М. а. – це система органів мовлення, яку поділяють на три рівні – енергетичний, генераторний та резонаторний. Енергетичний рівень (дихальний апарат) складається з органів дихання – легенів, бронхів, трахеї та діафрагми, які надають енергію для творення звуків мовлення у вигляді повітряного струменя; генераторний (фонаційний апарат) – із гортанної порожнини, зокрема перснеподібного, щитоподібного і двох пірамідальних хрящів та голосових зв'язок (голосівок), які породжують звукову фонацію, тобто голос чи шепіт з індивідуальним тембровим забарвленням; резонаторний (артикуляційний апарат) – із надгортанної порожнини, а саме: глотки, рота й носа, де фонація змінюється артикуляцією – вимовою конкретних звуків, складів, фраз, що забезпечують мовленнєвий потік. Органи мовлення артикуляційного апарату бувають активні й пасивні. Активні органи – рухомі, вони виконують основну роботу при творенні звуків, серед них – язик, губи, нижня щелепа, м'яке піднебіння та язичок. Пасивні органи – нерухомі, виконують під час артикулювання звуків допоміжну функцію (зуби, альвеоли, тверде піднебіння, задня стінка зіва, верхня щелепа та порожнина носа).

Носії будь-якої мови світу мають однакову будову М. а. Натомість мовленнєві відмінності, що пов'язані з різноманіттям мов у світі, спричинені артикуляційною базою (положенням, позиціями органів мовлення та їхніми рухами під час вимовляння звуків), яка в носіїв кожної мови індивідуальна й стійка. Перенесення артикуляційної бази рідної мови на іноземну призводить до появи мовного (мовленнєвого) акценту.

Між системами органів мовлення та органів слуху існує постійний зв'язок. Так, людина з порушенням функціонування органів слуху, не маючи при цьому розладів органів мовлення, не здатна розмовляти повноцінно. Зв'язок між органами мовлення й слуху забезпечує нервова система. М. а. досліджують у мовознавстві (фонетиці, психолінгвістиці), біології (анатомії, фізіології, біометрії), фізиці (акустиці), медицині (логопедії, фоніатрії, фонопедії, сурдології), психології (психоакустиці, психофізіології), а також ораторському

мистецтві, дидактиці театрального мовлення, вокальній педагогіці тощо

Рекомендована література

1. V. Negus. The Comparative Anatomy and Physiology of the Larynx. Hafner, 1949;
2. Чистович Л., Венцов А., Гранстрем М. Физиология речи. Восприятие речи человеком. Ленинград, 1976;
3. W. Ainsworth. Mechanisms of Speech Recognition. Keele, 1976;
4. E. Du Brul. Origin of the speech apparatus and its reconstruction in fossils // Brain and Language. 1977. Vol. 4, Iss. 3;
5. E. Crelin. The human vocal tract: Anatomy, function, development, and evolution. Vantage Press, 1987;
6. C. Browman, L. Goldstein. Articulatory Phonology: An Overview // Phonetica. 1992. Vol. 49, no. 3-4;
7. P. Ladefoged, I. Maddieson. The Sounds of the World's Languages. Oxford, 1996;
8. W. Fitch. The evolution of speech: a comparative review // Trends in cognitive sciences. 2000. Vol. 4. Iss. 7;
9. Бас-Кононенко О., Дудник З., Зубань О., Плющ Н. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. К., 2002;
10. Логопедія. К., 2010;
11. M. Garellek. Theoretical achievements of phonetics in the 21st century: Phonetics of voice quality // Journal of Phonetics. 2022. Vol. 94.

Бібліографічний опис:

Мовленнєвий апарат / О. С. Іщенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-68164>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).